

műhelyé válni. Bár vannak jó példák is a kötetben, azért szomorúsággal tölt el például egy sikeres vidéki kollégától azt olvasni, hogy három (egy másik vidéki városi és két budapesti) műhelyben hosszú évekig végzett plusz munkája mellett „paradicsomi” állapotot csupán egy nyugati egyetemen (főleg annak könyvtárában) töltött három hónap jelentett neki. Könyvek mindenütt vannak, ha nem is egyforma gazdagságban – hogyhogy saját egyetemét és tanszékét a több ott töltött évtized ellenére még csak meg sem említi...? (Mi lesz, ha valóban bekövetkezik a – Bologna után – második és szintén elkerülhetetlennek kikiáltott szerkezeti átalakítás, az egyetemek kutatóvá és „simává” történő felosztása – az utóbbiakból talán már a paradicsom igénye is el fog tűnni, nemcsak realitása?) Vagy egy másik válaszból, mely egy a Nyelvtudományi Intézetben tartott olvasószemináriumról úgy beszél, mintha egyedi volna – lehet persze, hogy az is, de akkor ez nagyon szomorú mind a potenciális vezetőkre, mind pedig a résztvevőkre nézve.

Ahogy terveztem, további szemlézés helyett befejezésül csak felsorolom a II. kötetben megkérdezettek, az egész kötetet, helyesebben mindkét kötetet az Olvasó elgondolkodtató és kritikus figyelmébe ajánlva (remélve, hogy nemcsak egyéni olvasókról lesz szó, hanem „illetékesekről” is): Bánréti Zoltán, Békési Imre, Csúcs Sándor, †Décsy Gyula, Fodor István, Kara György, Kassai Ilona, Keresztes László, Keszler Borbála, Kiss Jenő, Kiss Sándor, Klaudy Kinga, Kocsány Piroska, Máta Mária, Nyomárkay István, Péntek János, Sebestyén Árpád, Szende Tamás, Szépe György, Varga László.

*

Bár tudom, hogy ez „nem a reklám helye”, legalább a kötet egyik szerkesztőjének „személyes érintettsége” miatt hadd hívjam fel az Olvasók figyelmét arra, hogy a Harro Stammerjohann szerkesztésében (és természetesen egy sor szerkesztőtárs közreműködésével) megjelent *Lexicon Grammaticorum 2.*

kiadásában az elsőhöz képest tetemesen bővült a szereplő magyar (vagy a magyar nyelvészethez kötődő) nyelvészek köre, ami első sorban a válogatás nagyobbik részét végző Kontra Miklós érdeme, valamint természetesen a szócikkek nagyrészt magyar szerzőié. Most már ilyen hosszú a lista: Antal László, Austerlitz Róbert, Bárczi Géza, Fabricius-Kovács Ferenc, Farkas Gyula, Fokos-Fuchs Dávid, Gáldi László, Garvin Pál, Gombocz Zoltán, Gyarmathi Sámuel, Hadrovics László, Hajdú Péter, Hetzron Róbert, Hutterer Miklós, Károly Sándor, Kempelen Farkas, Kniezsa István, Laziczius Gyula, Ligeti Lajos, Lotz János, Melich János, Mollay Károly, Németh Gyula, Ország László, Pais Dezső, Papp Ferenc, Sajnovics János, Szabó T. Attila, Tamás Lajos, Szemerényi Oszwald, Telegdi Zsigmond, Ullmann István. Aki akar, elgondolkodhat azon, hogy a nyelvész-interjúkban és vallomásokban való aránylag jó ellátottságunk mellett milyen „műfajokban” volna még érdemes továbblépnünk. (A kötet adatai: *Lexicon grammaticorum*. Second Edition, Revised and Enlarged. *A Bio-Bibliographical Companion to the History of Linguistics*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2009.)

Terts István

Vágó Irén (szerk.)

Fókuszban a nyelvtanulás

Budapest: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2007. 179 p.

Magyarországon folyamatosan erősödik az a társadalmi elvárás, hogy az iskola biztos alapokat nyújtó, használható és továbbfejleszhető idegennyelv-tudással lássa el a diákokat. A rendszer sok szereplője jelentős összegeket fordít arra, hogy minél korábban, minél tovább és minél nagyobb óraszámban tanulhassanak idegen nyelvet a tanulók. De vajon milyenek nyelvoktatásunk feltételei és mennyire lehetünk elégedettek hatékonysá-

gával? Kiknek van valóban esélyük arra, hogy az iskolában használható nyelvtudáshoz jussanak? Az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet (OFI) öt tanulmányt tartalmazó kötete ilyen és hasonló kérdésekre keresi a választ azzal a céllal, hogy állapotrajzot és rendszer-szintű elemzést nyújtson iskolai nyelvoktatásunkról, az ezen a területen az ezredforduló körül lezajló változásokról, azok oktatáspolitikai, nyelvpolitikai, nyelvpedagógiai, szociológiai és történeti vonatkozásainak áttekintésével.

A kötet szerzői nem szorúlnak külön bemutatásra: a szakma neves képviselői közé tartoznak, számos sokszor hivatkozott publikáció szerzői. Most is a korábban megismert szakmai alaposággal tárgyalják a kiválasztott témaköröket nyelvoktatás-politikai dokumentumok, nyelvoktatásunkat elemző tanulmányok és empirikus kutatások alapján. A kutatások közül érdemes kiemelni a kötet három tanulmányához is muníciót adó, közel százezer 9. évfolyamos diákot érintő „Idegennyelv-tanulási utak” elnevezésű kutatást, amelyet az OFI-ban folytattak 2003 és 2006 között.

A kötet rövid szerkesztői „Előszó”-val indul, amely lényegre törően vázolja fel a tanulmányok közös háttérét jelentő kérdéseket: hogyan váltak érdekeltté egyre szélesebb társadalmi rétegek az iskolai nyelvoktatásban; hogyan kapott a központi oktatásirányítás az ezredfordulót követően aktívabb szerepet az iskola-rendszerű nyelvoktatás alakításában; hogyan maradtak mégis a helyi-intézményi folyamatok és az iskolahasználói érdekek a meghatározóak.

A kötet első tanulmánya (Balázs Éva: „Stratégiától a kistérségi együttműködésekig – az idegennyelv-oktatás koordinációja”) az „Idegennyelv-tanulási utak” című kutatás szatellit-kutatásának eredményeit foglalja össze. A szerző rámutat arra, hogy a nyelvtanítás eredményessége és gazdaságossága, illetve az időszak oktatáspolitikai céljai közt kiemelt célkitűzés, vagyis a nyelvtanulás esélyegyenlőtlenségeinek csökkentése szem-

pontjából kulcsfontosságú, hogy az egyes oktatási szintek, programok és intézmények nyelvoktató munkája mennyire képes egymásra épülni, továbbá az, hogy működik-e az iskolák szintjén túlmutató, a településeket, nagyobb térségeket átfogó koordináció a nyelvoktatásban.

A tanulmány első része az évezred elején elfogadott, hiánypótló idegennyelvoktatás-fejlesztési stratégiával és a stratégia megvalósítására 2003-ban induló programcsomaggal foglalkozik behatóan. A szerző több szempontból elemzi a sokelemű programcsomag közoktatást érintő kínálatát. A központi eszközök („Nyelvi előkészítő képzés” (NYEK) és az új érettségi vizsga) támogatása mellett a stratégia intenciójának megfelelően a források döntő részét fordították a közoktatás és szakképzés pályázatok keretében történő fejlesztésére is. Mivel azonban a források évről-évre csökkentek, kérdéses, milyen mértékben tudja mozgósítani a programcsomag az idegennyelv-oktatás innovatív erőit. A szerző a programcsomag pozitívumaként említi, hogy a nyelvtanulás esélyegyenlőtlenségeinek csökkentése fontos szerepet kapott, ugyanakkor rávilágít, hogy például a nyelvtanuláshoz való hozzáférés szempontjából hátrányos helyzetben levő szakiskolások csoportját a pályázatok csak korlátozottan érintették. Emellett lényeges hiányosságként értékeli, hogy a fejlesztési tevékenységek egy-egy oktatási szinten belül maradnak.

A továbbiakban a szerző a területi közoktatás-tervezési rendszer megyei, települési és kistérségi szintjeinek sajátosságait vázolja, majd az idegennyelv-oktatásra vonatkozó térségi stratégiai gondolkodást vizsgálja. Megállapítja, hogy a területi közoktatás-tervezési rendszer még nem épült össze optimálisan, továbbá a 2001–2006 között érvényes megyei közoktatás-fejlesztési tervek „(...) még csak korlátozottan felelnek meg annak az igénynek, hogy megalapozzák a térségek közoktatásának stratégiai, a társadalmi-gazdasági fejlődés kontextusában meghatározott fejlesztését” (p. 30). Végezetül a nyelvokta-

tás területén létrejött kistérségi együttműködésekre irányuló 2006-os kutatás eredményeit foglalja össze. Megállapítja, hogy a kistérségi koordinációs mechanizmusok némileg erősödnek, és bár a kooperációk tartalmi spektruma széles, vannak olyan lényeges területek (például a tanulók idegennyelv-oktatás alóli felmentése és a tanulók mérése), ahol sem a tények, sem a tervek szintjén nincs együttműködés.

A kötet második tanulmánya Nikolov Marianne írása: „A magyarországi nyelvoktatás-fejlesztési politika – nyelvoktatásunk a nemzetközi trendek tükrében”. Az írás első része az európai és magyar dokumentumokban a nyelvtanulással és nyelvtudással kapcsolatban megfogalmazott prioritásokat tekinti át, majd számba veszi a nyelvtanulás folyamatát és eredményét befolyásoló tényezőket: a nyelv választást és az arra ható körülményeket; a nyelvtanulási motivációt; a korai nyelvtanulás, valamint a nyelvoktatás folytonosságának problémakörét; a nyelvtanulással töltött idő és a nyelvtudás összefüggéseit; illetve a nyelvórákon folyó munka jellemzőit és az iskolán kívüli nyelvtanulást. A szintetizáló jellegű munka értéke a pontos problémálatlítás, nyelvoktatásunk lényeges problémaköreinek logikus felvezetése, valamint az érintett kutatási területek elméleti hátterére való számos utalás. Érdeklődésre számot tartó terület az angol és a német nyelv problematikájának tárgyalása, amely nyelvoktatásunk szociológiai hátterébe is bepillantást enged. A tanulmány további része a „Világ–Nyelv” program alapelveit, céljait és azok megvalósulását vizsgálja: röviden bemutat néhány, a közoktatást érintő programot, és részletesen tárgyalja a NYEK projektet az első két tanév kutatásai alapján. Ennek a nemzetközi viszonylatban is jelentős kezdeményezésnek a tapasztalatai kedvezőek, a diákok nyelvtudása fejlődött. Megjegyzendő azonban, hogy a gyengébb képességű diákok nem tudták hátrányukat ledolgozni, annak ellenére, hogy a projekt egyik alapvető célkitűzése a felzárkóztatás volt. Az osztálytermi gyakorlat vo-

natkozásában arra derült fény, hogy a leggyakoribb tevékenységek nem a kommunikatív szemléletű nyelvoktatáshoz állnak közel. A tanulmány tartalmazza a különböző projektek során elkészült jelentések és tananyagok internetes elérhetőségét is. Az írás összegzéssel és előretekinéssel zárul.

Einhorn Ágnes „Az idegen nyelvi érettségi vizsga reformja” című írásában a 2005-ben bevezetett új érettségi vizsgával foglalkozik. Az írás első része sorra veszi az új vizsgát meghatározó szemléleti változás lényeges elemeit, és kiemeli: „A vizsgareform (...) szemléletileg megerősíti a nyelvtanítást: követő módon igazodik azokhoz a korszerű alapelvekhez, amelyek a tanításban már sok helyen érvényesülnek, hiszen a kommunikatív szemléletű nyelvtanítás igénye a 80-as évektől Magyarországon is egyértelműen megjelent” (p. 75). Ezt követően számba veszi azokat a területeket, amelyek a vizsgafejlesztés során problémásnak bizonyultak: bemutatja a vizsgaszintek meghatározásának nehézségeit, az érettségi vizsga funkcióbeli kettősségéből (lezáró típusú és tudásszintet mérő vizsga) adódó problémás területeket, majd nyelvoktatás-történeti visszatekintés keretében elemzi az érettségi és a nyelvvizsgák összefonódását. Ezután a vizsga értékelési rendszerével foglalkozik.

Az új vizsga fogadtatása a tanárok részéről nem volt felhőtlen: félelmek és indulatok kiváltója volt például a vizsgafunkciók megváltozása, vagy az emelt szintű érettségivel járó külső megmértetés. Emellett sokaknak problémát okozott például a vizsgakövetelmények használata és az értékelési rendszer. A szerző széles eszköztárat alkalmazva járul hozzá a problémás területek tisztázásához: közérthetően magyarázza a szemléleti változások lényegét, rámutat a korábbi gyakorlat problémáira, továbbá szemléletes példákkal támasztja alá magyarázatait. Mindeközben nem hallgatja el azt sem, hogy ez a vizsga korántsem mentes az ellentmondásoktól, és vannak olyan területek (például vizsgafeladatok minőségének biztosítása), ahol továb-

bi fejlesztésre van szükség. Rámutat azonban arra is, hogy a vizsgákra jellemző ciklikus fejlesztési folyamat sajátosságai miatt a vizsgafejlesztés az új vizsga bevezetésével nem tekinthető lezártnak.

A tanulmány záró részének témája a vizsga várható visszahatása. A vizsgareform hozzájárulhat a középiskolai idegennyelvtanítás modernizációjához: készségfejlesztésre ösztönzi a tanárokat, továbbá a tananyagok és módszerek alkalmasságának vizsgálatára és közös szakmai gondolkodásra. Ezeknek az előmozdításához azonban módszertani segítséget nyújtó továbbképzésekre lenne szükség.

A kötet két utolsó tanulmányát Imre Anna („Nyelvoktatás, nyelvtanulás, nyelvtudás a középfokú oktatásban”) és Vágó Irén („Nyelvtanulási utak Magyarországon”) írta. Az írások az „Idegennyelv-tanulási utak” című kutatáshoz kapcsolódnak, amelynek keretében 2004-ben a 9. évfolyamon a teljes tanulói populációt érintő kérdőíves felmérésre került sor a tanulók addigi nyelvtanulási útjainak rekonstruálása céljával. A kutatás arra vállalkozott, hogy rendszerszintű és tanulói szintű adatokat gyűjt azokról a különbségekről, amelyek az erősen diverzifikált iskolai nyelvoktatási rendszerben a nyelvtanuláshoz való hozzáférésben, a nyelvtanulási utakban mutatkoznak. A kutatás a következő területeket érintette: a különböző tanulócsoportok nyelvtanulási lehetőségei, a nyelvoktatásra fordított erőforrások eloszlása; a közoktatási rendszer nyelvi kínálata és a nyelv választás; a hatékonyságvesztéseket okozó jelenségek és az alapfok és középfok illeszkedése; a korábbi nyelvoktatás megítélése középfokon; nyelvtanulási motiváció; az iskolán kívüli nyelvtanulás.

Imre Anna írásának első részében áttekinti a kilencvenes évekre jellemző mennyiségi és nyelvi átstrukturálódási változásokat, majd a fenti kutatásnak a középfokú nyelvoktatással és az alapfok és középfok közötti átmenettel kapcsolatos eredményeit mutatja be. Az elemzés az egyes oktatási programtípusok

közi különbségekre, az angol és a német viszonyára, valamint az ezek tanulásával összefüggő területi összefüggésekre koncentrál. A szerző megállapítja, hogy a kilencvenes évek növekedési tendenciái a vizsgált időszakban folytatódnak. Az első nyelvet tekintve az elsőbbség egyértelműen az angolé, bár előnye programtípusonként eltérő, és a területenként mutatkozó különbségek is finomítják a képet. Végül „a kimeneti oldal” változásait vázolja fel két kutatás alapján (Ifjúság 2000, 2004), amelyek szerint a nyelvtudással bíró 15–29 év közötti fiatalok aránya jelentősen növekedett, de az oktatási programokat és a régiókat jellemző különbségek továbbra is megmutatkoznak.

Vágó Irén tanulmányának témája az „Idegennyelv-tanulási utak” című kutatás céljainak, módszereinek, valamint az oktatáspolitikai és nyelvpolitikai prioritások szempontjából legjelentősebb eredményeinek bemutatása. Figyelmet érdemel a tanulmányt bevezető „Nyelvtudás és nyelvtanulási környezet” című fejezet, amelyben a szerző áttekinti azokat a történeti, társadalmi-gazdasági és nyelvpolitikai tényezőket, amelyek meghatározzák a lakosság nyelvtudását. A kutatási eredményeket bemutató főfejezet számos, jól orientáló címet viselő alfejezetre oszlik. A szerző elemzi (a) a nyelvtanulási lehetőségeket; (b) a nyelvtanulás hatékonyságát csökkentő tényezőket (a tanári fluktuáció és az iskolafokozatok illeszkedésének problémáit); (c) a diákok nyelvi preferenciáit és nyelvtanulási motivációit; (d) az iskolán kívüli nyelvtanulást; (e) valamint a diákok teljes, a 12. osztály végéig tartó nyelvtanulási útját.

Imre Anna és Vágó Irén írásainak témakörei esetenként érintkeznek, de elemzéseik más-más szempontokra irányulnak. Mindkét tanulmányban szerepel például az a megdöbbentő tény, hogy a 9. évfolyamon az első idegen nyelvet a tanulók kétharmada alapszinten vagy kezdő szinten tanulja. Vágó Irén rávilágít arra is, hogy míg a tanárok az iskolai nyelvoktatás eredménytelenségének okát elsősorban a nyelvórák alacsony számában lát-

ják, addig az első idegen nyelv átlagos óraszámjai a középiskolákban jóval meghaladják a kötelező óraszámot, valamint nemzetközi összehasonlításban is kirívóan magasak. Ugyanakkor a nyelvtanuláshoz való hozzáfé-
rés szempontjából jelentős különbségek mutatkoznak: az idegennyelv-oktatásban a leg-
jobban és leggyengébben ellátott tanulók tíz
százaléka között ötszörös az óraszám-kü-
lönbség. Összegzőként álljon itt Vágó Irén
néhány gondolata tanulmánya zárófejezeté-
ből: „(...) a több nyelvoktatás = eredményes
nyelvoktatás illúziójában élve – az ország
egy-másfél évtizede rendkívül jelentős erő-
forrásokat biztosít a közoktatásban folyó
nyelvoktatásra. Ezen erőforrásoknak bőséges-
en fedezni kellene azt, hogy minden közép-
fokú iskolát végző diák legalább egy idegen
nyelvet, illetve minél nagyobb arányban akár
két nyelvet is elsajátíthasson. Annak okait,
hogy ez mégsem valósul meg, a hozzáférési,
az esélyegyenlőségi, illetve az eredményes-
ségi és hatékonysági problémákban véljük
megtalálni” (p. 172). Mindemelllett a szerző
optimistán tekint a jövőbe. Elképzelhetőnek
tartja, hogy a közeljövőben az új érettségi és
az idegen nyelveket beszélő szülők elvárása-
inak hatására a jelenlegi, „vélt iskolahaszná-
ló érdekek” (hosszú és magas óraszámú
nyelvtanulás) helyett a „társadalom valós ér-
dekei” (magas szintű nyelvtudás és önálló
nyelvtanulásra való képesség) válnak megha-
tározóvá az iskolai nyelvoktatási rendszer
alakításában.

A kötet írásai az oktatáspolitikai és nyelv-
politikai prioritások mentén több ponton
érintkeznek, a szerzők azonban más-más as-
pektusból tárgyalják az azonos témákat. Az
olvasó egy-egy részterületen való elmélyedé-
sét segíti a kötet számos kereszthivatkozása.
Lényeges megemlíteni, hogy a 179 lapnyi
könyvben 83 ábra, táblázat található, ame-
lyek fontos adatokat szolgáltatnak, és adek-
vát módon kapcsolódnak a tárgyalt részté-
mákhoz. Emellett a kötet függelékében meg-
található az „Idegennyelv-tanulási utak” című
kutatás kérdőíve. A kötet szakmai értékét to-

vább emeli a tanulmányokhoz kapcsolódó
gazdag és naprakész szakirodalom.

Összefoglalva: A *Fókuszban a nyelvtanu-
lás* című kötet nagy szakmai igényességgel
megírt informatív írásaival átfogó képet nyújt
iskolai nyelvoktatási rendszerünkről, és jog-
gal számíthat széles olvasóközönségre. Kí-
váncsian várjuk az „Idegennyelv-tanulási
utak” című kutatásnak a tanulmánykötet elő-
szavában megígért folytatását, amelyben
fény derül a 2004 óta az iskolai nyelvoktatási
rendszerből kilépett tanulók nyelvtanulási út-
jainak tényleges eredményességére.

Szénich Alexandra

Forintos, Eva

**Aspects of Language Ecology:
English-Hungarian language
contact phenomena in
Australia**

Veszprém: Pannon Egyetemi Kiadó,
2008. 97 p.

Ausztrália emigráns közösségei gazdag kuta-
tási teret szolgáltatnak a nyelvi kontaktusok
elemzéséhez. A szigetországban a lakosság
41 százaléka vagy első generációs bevándor-
ló, vagy legalább egyik szülője révén máso-
dik generációs bevándorló. Az ausztráliai
nyelvi közösségek hozzávetőleg 250 emig-
ráns nyelvet és kultúrát képviselnek.

Forintos Éva könyve az ausztráliai magyar
nyelvhasználatba ad betekintést egy magyar
nyelvű, az ausztráliai magyarok által támoga-
tott folyóiratból gyűjtött példák alapján.
A könyv újszerűsége abban rejlik, hogy a mai
napig keveset tudunk az ausztráliai magyar
diaszpóra nyelvhasználatáról, és arról, hogy
milyen kontaktusjelenségek jellemzik az
ausztráliai magyarok nyelvét. A munka ezen
a téren gazdagítja a magyar nyelvészek
könyvtárát. A kutatás az ausztráliai írott ma-
gyar nyelv fonológiai, morfológiai és eset-
grammatikai jegyeire ad kiváló példákat. Bár